

**РОЛЬ ІСТОРИЧНОГО КОМПОНЕНТА
В СТРАТЕГІЇ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Мателешко Ю. П.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна*

У сучасній системі міжнародних відносин публічна (громадська) дипломатія трансформується з інструменту «м'якої сили» на стратегічний чинник забезпечення національної безпеки. Для України, яка з 2022 р. чинить опір повномасштабній збройній агресії Російської Федерації, питання історичної пам'яті та національної ідентичності набули екзистенційного значення. РФ активно використовує псевдо-історичний ревізіонізм як ідеологічне виправдання загарбницької війни, намагаючись делегітимізувати українську державність на міжнародній арені. За таких умов історичний компонент у стратегії публічної дипломатії України виконує функцію «когнітивного щита» та інструменту утвердження суб'єктності держави у світі.

Історична дипломатія є окремим напрямом публічної дипломатії, спрямованим на просування за кордоном національної історії для покращення міжнародного іміджу та досягнення політичних цілей. Вона охоплює використання національних наративів, історичної пам'яті, символів та культурної спадщини як засобів впливу на міжнародну аудиторію. Як зазначає Я.Меліссен, успішна публічна дипломатія в умовах конфлікту базується не на прямій пропаганді, а на здатності залучати іноземні аудиторії до діалогу через спільні цінності та зрозумілі контексти [5, с. 18].

Для України в умовах воєнного стану історична дипломатія змінила свій вектор з «описового» (популяризація знань) на «оборонно-наступальний». Історія тепер виступає не лише як «візитівка», а як доказова база тяглості державотворення та європейської ідентичності України. Стратегія публічної дипломатії МЗС України [4] визначає історичну спадщину як один із ключових елементів формування позитивного іміджу держави. Зокрема, одним із визначених наративів для позиціонування у світі є Україна як «сучасна європейська країна з тисячолітньою історією, культурою та мистецтвом» [4, с. 22].

Важливо розуміти, що історичний компонент не є статичним; він адаптується під потреби моменту, стаючи аргументом у запитах на військову допомогу, санкційний тиск та інтеграцію до євроатлантичних структур.

В умовах війни Україна вибудувала чіткий перелік історичних наративів, адаптованих до різних цільових аудиторій:

1. Досвід державності та боротьба за незалежність. Акцент на історичних явищах та подіях (Київська Русь, козацька доба, визвольні змагання ХХ ст. тощо) дозволяє сформувати уявлення про Україну як державу з глибокими історичними традиціями державності. Це спростовує імперський міф про «штучність» української держави, яким Росія роками заповнювала західний інформаційний простір.

2. Європейська тяглість. Центральним його елементом є доведення того, що Україна є спадкоємицею Русі, чия політична та правова культура розвивалася в синергії з європейською (через династичні зв'язки, Магдебурзьке право, церкву тощо). Публічна дипломатія апелює до досвіду боротьби за незалежність у ХХ ст., проводячи паралелі між УНР та сучасністю. Це створює образ України як держави, що століттями виборює демократичні цінності. У публічних виступах українських дипломатів цей наратив використовується для підкреслення того, що Україна не «вступає» в Європу, а повертається додому, до свого природного цивілізаційного ареалу.

3. Голодомор-геноцид як попередження. Дипломатичні зусилля щодо визнання Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом протягом війни набули нової динаміки. Станом на 2026 р. більше тридцяти країн та декілька міжнародних організацій (зокрема Парламентська Асамблея Ради Європи) ухвалили відповідні рішення [1]. Історична паралель між сталінським терором та сучасними діями РФ (масові вбивства в Бучі, депортація дітей) дозволяє західному суспільству досягнути природу російської політики.

4. Деколонізаційний дискурс. РФ, слідом за СРСР, традиційно позиціонувала себе як «антиколоніальна» сила, проте українська публічна дипломатія успішно перевертає цю тезу, демонструючи Росію як останню імперію світу. Це дозволяє знаходити спільні точки дотику з народами Африки та Азії, які мають власний досвід визвольних змагань.

Реалізація історичної дипломатії в умовах воєнного стану відбувається, зокрема, через такі форми:

1. Президентська дипломатія. Виступи Володимира Зеленського у світових парламентах є взірцем використання історії. Згадки про події Другої світової війни в Бундестазі, про Голокост у Кнесеті чи про Мартіна Лютера Кінга в Конгресі США [3] – це точкова робота,

використовуючи національну пам'ять партнерів, з метою отримання конкретної підтримки.

2. Робота спеціальних інституцій (Український інститут, Український інститут національної пам'яті). В умовах повномасштабної війни УІ організував численні заходи, які охоплювали мільйонні зарубіжні аудиторії, а також відкрив декілька своїх представництв у країнах Європи [2, с. 54]. Результати роботи УІНП стають джерельною базою для західних істориків, що опосередковано впливає на громадську думку за кордоном

3. «Повернення імен»: масштабна кампанія з перейменування визначних діячів із «російських» на «українських», зокрема художників (Малевица, Рєпіна, Куїнджі) у провідних музеях світу (МЕТ, МоМА, National Gallery). Вона сприймається як акт відновлення історичної справедливості на рівні світової культурної еліти. Це дозволяє змінити сприйняття України в очах західних інтелектуалів з «периферії Росії» на самобутній культурний центр.

Попри досягнення, українська історична дипломатія стикається з серйозними викликами. По-перше, це активна протидія російського лобі, яке продовжує інвестувати величезні кошти у просування «русского мира» через університетські кафедри та культурні центри в Європі. По-друге, існують складні вузли пам'яті у відносинах із найближчими партнерами, зокрема Польщею (питання Волинської трагедії). В умовах війни ці теми стають об'єктом маніпуляцій з боку РФ. Ефективна публічна дипломатія вимагає «історичної зрілості» – здатності вести чесний діалог про складне минуле, не ставлячи під загрозу стратегічне партнерство в теперішньому.

Подальша оптимізація історичного компонента в громадській дипломатії України має рухатися в таких напрямках:

1. Глобалізація наративу: розширення присутності українського історичного контенту світовими мовами (англійською, французькою, іспанською, арабською, китайською).

2. Цифровізація пам'яті: створення блокчейн-реєстрів зруйнованої історичної спадщини як доказової бази для майбутніх трибуналів.

3. Академічна дипломатія: підтримка програм українських студій у провідних університетах світу для підготовки нової генерації експертів, що розумітимуть український контекст без російських посередників.

Отже, історичний компонент є важливою складовою стратегії публічної дипломатії України в умовах воєнного стану. Він забезпечує формування міжнародного іміджу держави, сприяє мобілізації міжнародної підтримки та протидії інформаційним загрозам. В умовах сучасної війни історія виступає не лише як наукова категорія, але й як інструмент політичної боротьби. Ефективне використання історичної

дипломатії дозволяє Україні посилювати свої позиції на міжнародній арені та формувати довгострокову стратегію зовнішньополітичної комунікації. Успіх цієї стратегії залежить від здатності держави поєднувати академічну глибину з креативними формами комунікації, забезпечуючи тривалу присутність українського порядку денного у світовому просторі.

Література:

1. Визнання в світі Голодомору актом геноциду. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/vyznannia-v-sviti-holodomoru-aktom-henotsydu/> (дата звернення: 02.04.2026).

2. Мателешко Ю. Діяльність Українського інституту в умовах воєнного часу: особливості, здобутки та проблеми. *Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 8 грудня 2023 р.). Харків, 2023. С. 52–55.

3. Національне агентство України з питань державної служби. URL: <https://nads.gov.ua/> (дата звернення: 01.04.2026).

4. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Стратегія/public-diplomacy-strategy.pdf> (дата звернення: 02.04.2026).

5. Melissen J. The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice. *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. Palgrave Macmillan, 2005. P. 3–27.